

Badania archeologiczne w Puszczy Białowieskiej

Tomasz Samojlik

Instytut Biologii Ssaków
Polskiej Akademii Nauk
Białowieża

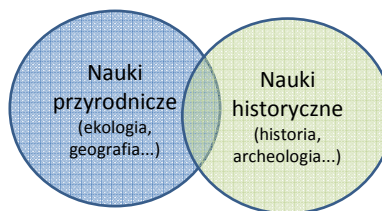
Dariusz Krasnodębski

INSTYTUT
ARCHEOLOGII
I ETNOLOGII
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Badania w ramach historii przyrodniczej

Cel dyscypliny: zrozumienie,
jak i z jakim skutkiem człowiek
w przeszłości wpływał
na środowisko naturalne

Podejście interdyscyplinarne

Cel badań

Próba odtworzenia historii antropogenicznych
przemian środowiska przyrodniczego Puszczy
Białowieskiej w okresie od ok. roku 500 p.n.e.
do końca XX stulecia

Źródła i metody

1. Wykopiska archeologiczne

- w sumie przebadano 8 stanowisk we współpracy z Instytutem Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie

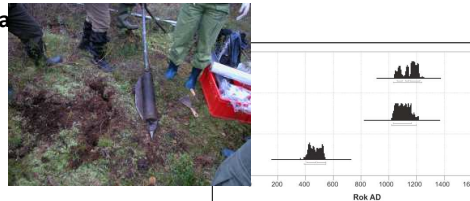
2. Kwerendy archiwalne

- poszukiwania w archiwach w Polsce, Białorusi, Niemczech, na Litwie i Ukrainie oraz w Rosji

3. Dokumentacja śladów w terenie i badania paleoekologiczne

- analizy składu chemicznego gleby, analizy GIS, analizy dendrologiczne...
- badania palinologiczne (we współpracy z Uniwersytetem Gdańskim)

Dzięki wielowiekowej ochronie na terenie Puszczy Białowieskiej zachowało się wiele obiektów archeologicznych, które na obszarach odlesionych zostały w dużej mierze zatarte przez działalność człowieka

część metod stosowanych w AZP nie znajduje tu zastosowania – konieczność wypracowania specyficznych sposobów poszukiwania stanowisk archeologicznych

Kurhany kultury wielbarskiej w Szpakach k. Bielska Podlaskiego

Zniszczona osada wczesnośredniowieczna w Bańkach k. Bielska Podlaskiego

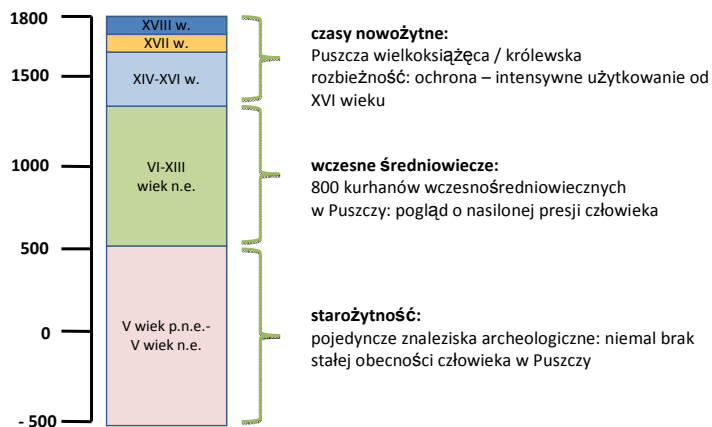

Częściowej zmianie uległa także metodyka prac wykopaliskowych na obszarach leśnych, a zwłaszcza objętych różnymi formami ochrony przyrody (park narodowy, rezerwat).

- ➔ Konieczność uzyskania zezwoleń odpowiednich dla danej formy ochrony terenu (z Ministerstwa Środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Parku Narodowego, Nadleśnictwa)
- ➔ Wykopy o ograniczonej powierzchni (maksymalnie około 10-12 m² jeden)
- ➔ Wykopy omijające rosnące drzewa i ich korzenie
- ➔ Konieczność sortowania warstw ziemi i odtworzenia ich układu podczas zasypywania
- ➔ Konieczność dostosowania prac do zasad ochrony (np. zakaz pracy w konkretnych godzinach związany z ochroną danego gatunku zwierząt)

Sytuacja wyjściowa

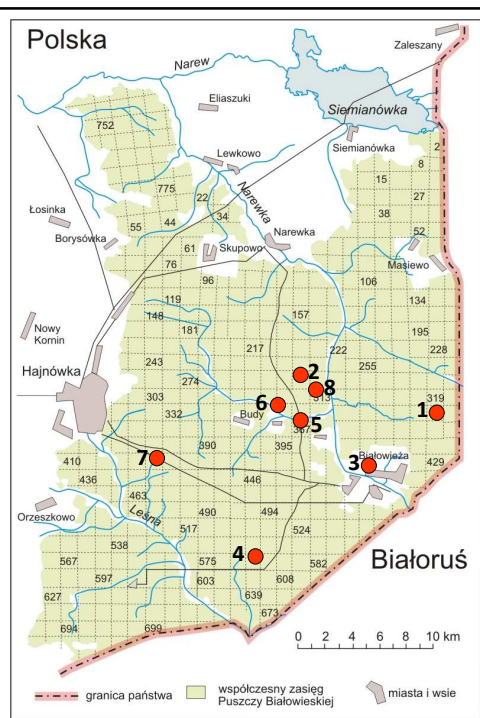
Dotychczasowy stan wiedzy o historii Puszczy Białowieskiej

Wykopaliska archeologiczne 2003-2011

• w sumie zbadano 8 stanowisk (na terenie Białowieskiego Parku Narodowego, Nadleśnictw Białowieża i Hajnówka oraz wsi Białowieża):

1. Uroczysko Wielka Kletna;
2. Uroczysko Zamczysko;
3. Park Pałacowy;
4. Polana Berezowo;
5. Stara Białowieża;
6. Teremiski-Dąbrowa;
7. Uroczysko Szadzkie;
8. Uroczysko Obołonie.

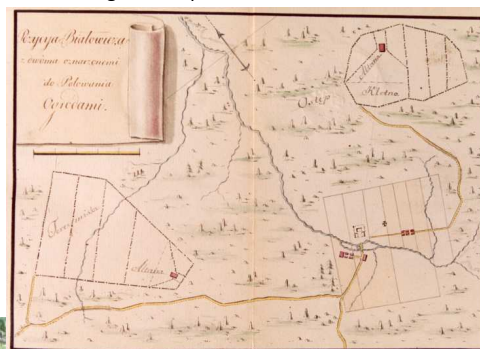

1. Uroczysko Wielka Kletna (oddział 345A, Białowieży Park Narodowy)

Wygląd stanowiska przed rozpoczęciem prac

Mapa z 1784 roku z lokalizacją królewskiego ogrodu do polowań Kletna

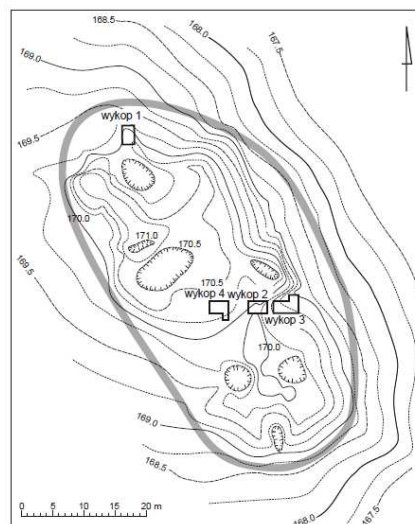

2. Uroczysko Zamczysko (oddział 281A, Nadleśnictwo Białowieża)

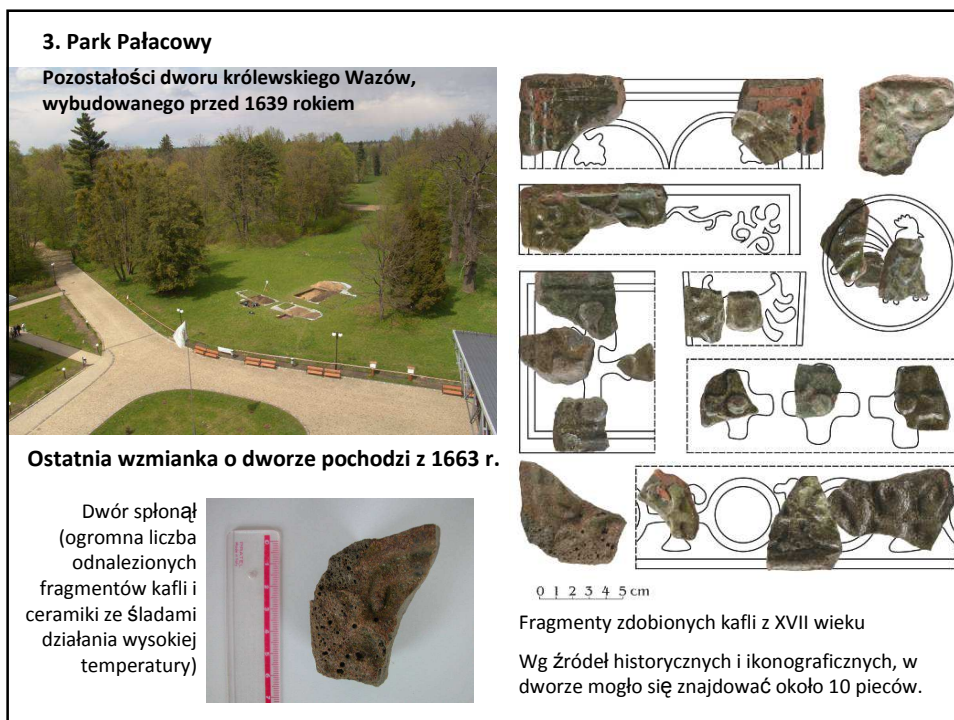
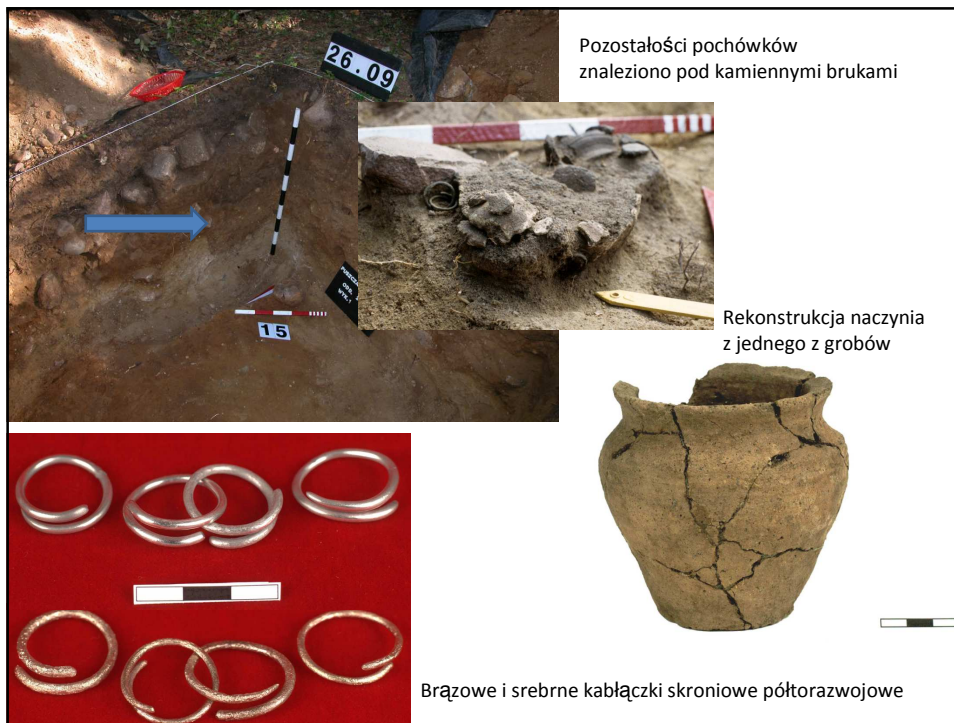

„miejsce mogił, może jeszcze pogańskich, o czym przekonaliśmy się rozkopując ten wzgórek w 1825 r. w obecności Gubernatora Grodzieńskiego. Znaleźliśmy w nim w wielkiej liczbie kości ludzi regularnie pochowanych, a pod głową każdego mały garnuszek”

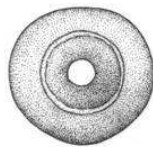
Eugeniusz de Ronke (1830)

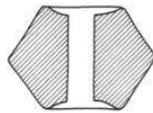
Cmentarzisko szkieletowe płaskie z XI-XIII w.

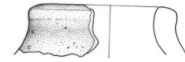
Poniżej warstwy z pozostałościami dworu znajdowały się ślady osady prądziejowej z I w. p.n.e. – I w. n.e.

Gliniany przęślik

Fragmenty ceramiki prądziejowej

4. Polana Berezowo (oddział 578A, Nadleśnictwo Białowieża)

Osada produkcyjna kultury ceramiki sztrichowanej/przeworskiej I wiek p.n.e.-I/II wiek n.e.

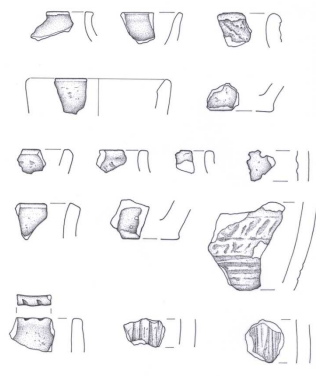
Odnaleziono pozostałości dymarki do wytopu żelaza z rud darniowych

Jama zasobowa w jednym z wykopów miała głębokość 180 cm

Kości jeleni i owiec – świadectwo polowań i hodowli zwierząt

Ceramika sztrychowana (kreskowana)

Na skraju polany znajdują się pozostałości mielerza do wypalania węgla drzewnego – założono w nim 1 wykop

- odkryto m.in. monetę z 1764 roku oraz ślady drewnianej średziny – elementu konstrukcyjnego mielerza

5. Stara Białowieża (oddział 367A, Nadleśnictwo Białowieża)

Stara Białowieża – według lokalnej tradycji tu znajdowała się dawna osada z dworem.

Miejsce to nazwane było „Stara Białowieża” już w „Ordynacji” z 1639 roku.

W 2005 roku wyrwiony dąb August III Sas odsłonił fragmenty starych kafli piecowych

Fragmenty kafli odnaleziono również na ścieżce turystycznej

Pozostałości dworu łowieckiego z XVI wieku

Pozostały z niego bardzo dobrze zachowane fundamenty 3 pieców

Drumla znaleziona przy podstawie jednego z pieców (poniżej)

Ołowiana kula

Kafle garnekowe znalezione w sąsiedztwie pieców

Poniżej warstwy z pozostałościami dworu odnaleziono ślady osady wczesnośredniowiecznej.

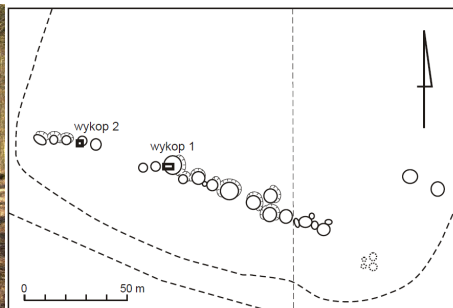

0 1 2 3 4 5 cm

Ceramika z VIII-IX wieku

Warstwa wczesnośredniowieczna została w większości zniszczona przy budowie dworu

6. Teremiski-Dąbrowa (oddział 338A, Nadleśnictwo Białowieża)

Wczesnośredniowieczne cmentarzisko kurhanowe z pochówkami ciałałpalnymi, składające się z co najmniej 18 kopców

Ceramika datowana na VIII-IX wiek n.e.
i okres pradziejowy

0 5 cm

Obok ceramiki wczesnośredniowiecznej
odnaleziono wiele fragmentów naczyń
pradziejowych – stanowiących ślad po
osadzie z przełomu er

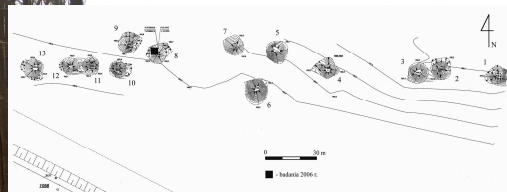
Część kurhanów miała wysokość
dochodzącą zaledwie do 0,5 m i średnice 3-
4 m

Resztki spalonej deski – pozostałość
konstrukcji na dnie kurhanu

7. Uroczysko Szadzkie (oddział 287D, Nadleśnictwo Hajnówka)

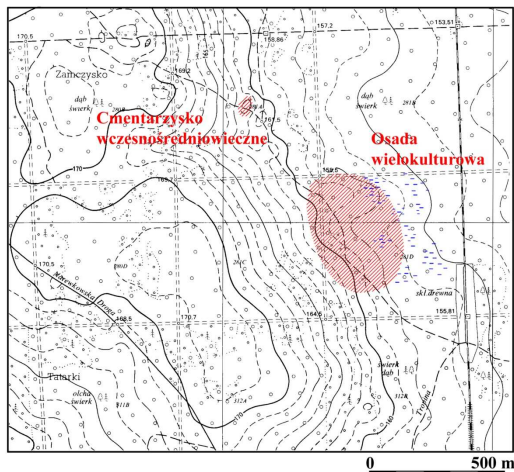
Wczesnośredniowieczne cmentarzysko
kurhanowe z pochówkami ciałopalnymi –
co najmniej 13 kopców

Przepalone kości ludzkie znaleziono w całym
nasypie kurhanu;
Oprócz ceramiki wczesnośredniowiecznej
znaleziono także kilkadziesiąt fragmentów
pradziejowych

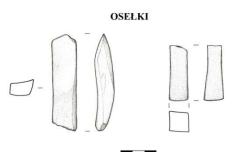
8. Uroczysko Obołonie (oddział 281D, Nadleśnictwo Białowieża)

Pozostałości osadnicze w pobliżu cmentarzyska
Zamczysko

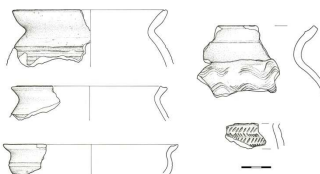

W sumie odnaleziono ponad 3000 fragmentów glinianych naczyń z różnych okresów (więcej, niż pozyskano łącznie w czasie wszystkich wcześniejszych badań w Puszczy)

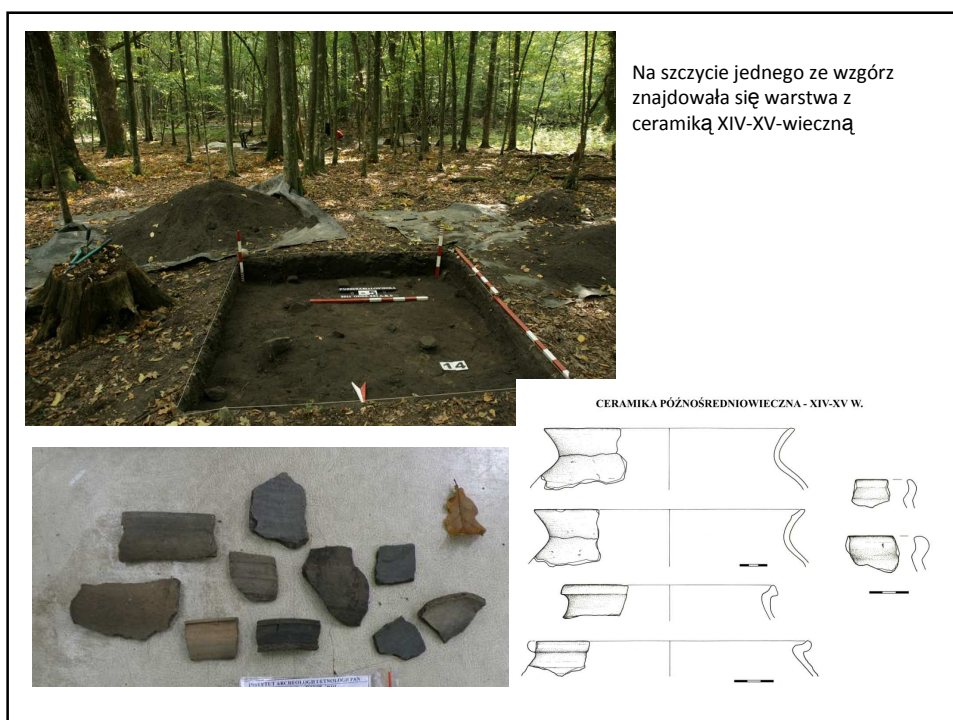
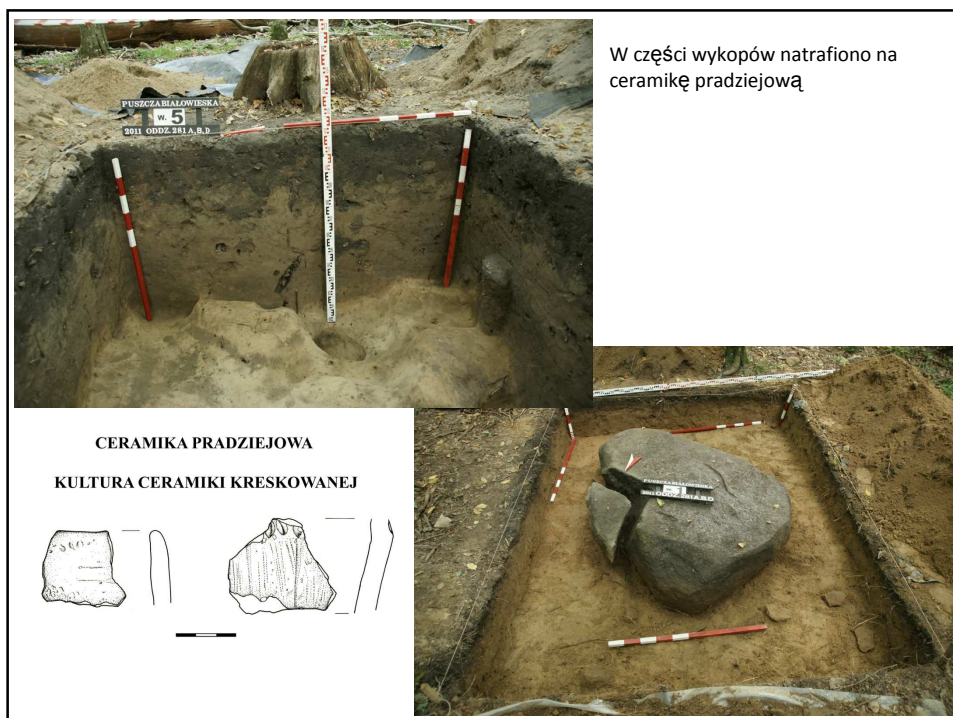
We wszystkich wykopach znaleziono ceramikę wczesnośredniowieczną. W jednym natrafiono na wylepioną gliną jamę zasobową i doły postłupowe

CERAMIKA Wczesnośredniowieczna - XII w.

Kamienny bruk w jednym z wykopów miał kilka warstw – prawdopodobnie była to zasypany w średniowieczu pradziejowy rów/fosa

W pobliżu osady przebadano także pochodzący z czasów nowożytnych kopiec ziemny, będący pozostałością po niezidentyfikowanej produkcji (wymagającej temperatury przekraczającej 1000 stopni)

W jego rozsypisku znaleziono liczne odpady i kawałki gliny z odciskami konstrukcyjnymi

Mamy nadzieję, że nasze doświadczenia związane z wykrywaniem stanowisk i prowadzeniem wykopalisk w Puszczy Białowieskiej mogą być pomocne w podobnych badaniach na terenie lasów całej Polski

Dziękujemy za uwagę

2011 r.